

MUHAFAZAKÂRLIK TUTUMUNUN FİNANSAL DAVRANIŞLARA ETKİSİ ADIYAMAN İLİNDEKİ KAMU PERSONELİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

H. Yusuf GÜNGÖR¹

Resul GÜLEÇ²

Öz

Bu çalışmada muhafazakârlık tutumunun finansal davranışlara etkisi incelenmiştir. Bu amaçla Adıyaman ilinden 302 kamu çalışanına anket uygulanarak veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler SPSS 25 paket programıyla t-testi ve ANOVA testleri yapılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre; katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça milli ve dini değer düzeyinin azaldığı, gelir düzeyi arttıkça yine milli ve dini değer düzeyinin azaldığı, milli ve dini değerlere sahip kişilerin ağırlıklı olarak gayrimenkule yatırım yaptıkları ve dini değerleriyle pek de uyuşmayan tahvil, bono ve banka faizinden kaçındıkları, milli ve dini değerlerin faizli kredi kullanımında belirleyici olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların milli ve dini değerler düzeyinin yatırım yaparken bekleme sürelerine göre farklılaşmadığı gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Davranışsal finans, finansal davranışlar, muhafazakârlık,

Jel Kodları: G40, G41,

THE EFFECT OF CONSERVATIVE ATTITUDES ON FINANCIAL BEHAVIORS A RESEARCH ON PUBLIC STAFF IN ADIYAMAN PROVINCE

Abstract

In this study, the effect of conservatism on financial behaviors was examined. For this purpose, data were obtained by applying a questionnaire to 302 public employees from Adıyaman province. The obtained data were analyzed by performing t-test and ANOVA tests with SPSS 25 package program. According to the results of the research; As the education level of the participants increases, the level of national and religious values decreases, the level of national and religious values decreases as the income level increases, people with national and religious values mainly invest in real estate and avoid bonds, bills and bank interest that do not quite match their religious values. It has been concluded that the values are determinant in the use of interest-bearing loans. In addition, it was observed that the level of national and religious values of the participants did not differ according to the waiting times while investing.

Keywords: Behavioral finance, financial behaviours, Conservatism

Jel Classification: G40, G41.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Iğdır Üniversitesi, E-posta: yusufhay@gmail.com, [ORCID: 0000-0001-6783-1552](https://orcid.org/0000-0001-6783-1552)

² Dr. Öğr. Üyesi, Iğdır Üniversitesi, E-posta: resul.gulec@igdir.edu.tr, [ORCID: 0000-0003-1798-2453](https://orcid.org/0000-0003-1798-2453)

GİRİŞ

Milton Friedman rasyonel olmayan ekonomi faaliyetlerinin rekabet koşullarında varlıklarını sürdürmeyecekleri ve sonuç olarak piyasada kendilerine yer bulamayacaklarını ve uzun vadede rasyonel ekonomik aktiviteler gerçekleştiren yatırımcıların piyasa da kalıcı olabileceklerini iddia etmiştir. Nobel Ekonomi ödülü sahibi H. A. Simon etkin piyasanın asla oluşamayacağı ve asimetric bilgi sorunu dolayısıyla mutlak rasyonelliğin asla oluşamayacağını ve sınırlı bir rasyonelliğin olabileceğini iddia etmiştir. Bireyin sahip olduğu bilgi düzeyi, sahip olduğu alternatifler ve bu alternatifler arasındaki seçim yapma kabiliyeti yatırımcının sınırlarını belirlemektedir (Callebaut, 2007, s. 84).

Sezgisel analiz ya da Heuristik karar problemlerinde karar vermeyi kolaylaştırmaktadır. Sezgiler genel olarak daha önceki deneyimlerden kaynaklandığından şartlar çok farklı noktalara evrildiğinde beklenenden farklı hatta tam tersi istikamette sonuçlar çıkabilir. Bir fonun nasıl değerlendirileceği konusunda bir karar problemi ile karşılaşıldığında birçok yatırımcı 1/N kuralına göre işlem yapmaktadır. Bu kurala göre insanlar fonları yatırım seçenekleri arasında dağıtmaktadır. Benartzi ve Thaler (2001, s. 82) birçok yatırımcının 1/N kuralına uyduğunu saptamıştır (Ritter, 2003, s. 431).

Bu sezgileri etkileyen birçok değişken vardır. Din veya ideolojik fikirler bireylerin yatırım kararlarını etkilemektedir. Max Weber Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin ruhu kitabında Katolik ve Protestan bireylerin ekonomik davranışlarının farklı olduğunu öne sürmüştür. Protestanların nispeten seküler yaşam tarzına yönelmesi Katoliklerin ise buna karşılık muhafazakâr eğilimlerini koruması bu grupların ekonomik faaliyetlerine de yansımıştır (Weber, 1999).

İslam dininin temel kaynağı Kur'an'da ticaret konusunda birçok emir ve yasaklar konulmuştur. Özellikle faiz, borçlanma konusunda ayrıntılı kurallar mevcuttur. Yapılan çalışmalar bu dine mensup bireylerin dini inançlarına uygun finansal araçlara yöneldiklerini ortaya çıkarmıştır. Bu konuda İslami finans ismiyle akademik bir disiplin ortaya çıkmıştır. İslami finans hali hazırda kullanılan finansal enstrümanların faizden arındırılmasını temel almaktadır. Müslüman bireyler eğer bu alternatifler mevcut ise bunları tercih etmektedirler.

Muhafazakârlık, geniş anlamda değişime direnç, riskten kaçınarak güvende olma eğilimi ve geleneksel davranış kalıplarını tercih etme eğilimi olarak ifade edilmektedir (Wilson, 1973, s. 40). Türk toplumunda kavram olarak muhafazakârlık her ne kadar dindarlık olarak algılansa da literatürde genel olarak gelenekçilik ve değişime direnç anlamlarında kullanılmaktadır. Kişinin sahip olduğu geleneksel düşünce kalıplarına bağlılık olarak da ifade edilebilir.

Finans alanı incelendiğinde Türkiye'de muhafazakârlık tutumu üzerine hiç tez yazılmadığı sadece bir makalenin yazılmış olduğu gözlenmiştir. Yapılan bu çalışmanın alandaki bu eksikliği gidererek katkıda bulunacağı söylenebilir. Toplumsal kültür üzerine yapılan araştırmalarda Türk toplumu muhafazakâr olarak nitelendirilmiştir. Bu nedenle muhafazakarlık üzerine yapılan çalışmalar

Türk toplumunun yapısını ve davranış nedenlerinin anlamımıza yardımcı olacaktır. Bu konudaki çalışmalara hem sosyoloji hem de ekonomi alanlarında ihtiyaç olduğu görülmektedir.

LİTERATÜR TARAMASI

Finansal davranış ile ilgili çalışmalar incelendiğinde genel olarak finansal okuryazarlığın finansal davranışlar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bununla birlikte piyasa anomalilerini inceleyen çalışmalar birçok faktörün bireylerin yatırım davranışları üzerinde etkili olduğu sonucunu ortaya çıkarmışlardır. Dindarlık, muhafazakârlık gibi tutumlar ve kişilik özellikleri bireyin içerisinde bulunduğu psikolojik ruh halinin de bireyin finansal davranışlarını etkilediği ortaya çıkaran çalışmalar da mevcuttur.

Bireylerin muhafazakârlık ve dindarlık tutumunun finansal kuruluş seçimini inceleyen çalışmalar incelendiğinde özellikle İslam dinine mensup bireylerin finansal kuruluş seçiminde en büyük etkenin dini sebepler yani kuruluşun dini kurallara uygun hizmetler sunması olduğu sonucuna varılmıştır (Metwally, 1996; Gerrard & Cunningham, 1997; Metawa & Almosawi, 1998; Karakaya & Karamustafa, 2004; Okumus, 2005; Al Ajmi, Hussain, & Al Saleh, 2009; Lee & Ullah, 2011; Soma, Primiana, Wiryono, & Febrian, 2017).

Finansal davranışların çeşitli tutum ve algılarla ilişkisinin incelendiği çalışmalar ile ilgili literatür tarandığında, Gönen ve Özmete (2007) finansal davranışlar ile öz-saygı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, öz-saygı ile finansal davranışlardan duyulan tatmin arasında pozitif bir ilişki olduğunu, Bayazıt Hayta (2014) bireysel yatırımcıların finansal risk algısına etki eden psikolojik önyargıları incelediği çalışmada çeşitli kişilik ve psikolojik özelliklerin finansal davranışlara etkisinin olduğunu, Ünal ve Düger (2015) finansal refah ile finansal davranış arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada akademisyenlerin finansal refahında maaşların tek başına yeterli olmadığı ve pozitif finansal davranışlarında finansal refaha olumlu etkisi olduğunu, Buser (2015) gelir düzeyinin dindarlık üzerindeki etkisini incelediği çalışmada yüksek gelirin bireyin dindarlık davranışlarına olumlu etkisinin olduğunu fakat bu durumun daha çok Evanjelic toplumunda geçerli olduğunu, Alkaya ve Yağlı (2015) finansal okuryazarlık ile finansal tutum ve davranışların ilişkisini inceledikleri çalışmalarında finansal davranışlar ile cinsiyetin anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu yani kadınların erkeklere nazaran riskli finansal davranışlardan kaçındıkları, Çam ve Barut (2015) finansal okuryazarlık ve davranışlar arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında seçilen örneklemin finansal okuryazarlık düzeyi düşük olsa da okur yazarlık düzeyinin finansal davranışlar üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu, Şahin ve Barış (2017) finansal okuryazarlık ve tasarruf davranışların ilişkisini incelediği çalışmalarında demografik özellikler ve gelir durumunun finansal davranışlarını etkilediğini, Er ve Çetintaş (2018) işçilerin finansal okuryazarlık düzeyleri ve finansal davranışlarını incelediği çalışmada bireylerin temel düzey finansal enstrümanlar ile ilgili bilgilerinin düşük olduğu ve riskli yatırımlara karşı isteksiz oldukları, Denk vd. (2018) kartlı ödeme sistemlerinin finansal tutum

ve davranışlar üzerindeki etkisini ölçtükleri çalışmada kredi kartının tüketim davranışlarını artırıcı etkisi olduğunu, Coşkun (2016) üniversite öğrencilerinin finansal davranışlar ile finansal okuryazarlık arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu ve gelir düzeylerinin finansal davranışlarını etkilediğini, Çetiner vd. (2019) yatırımcı davranışları üzerine yaptıkları çalışmada akılsal muhasebe ile yaş ve cinsiyet arasında, belirsizlikten kaçma ile yaş grupları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, İşgör ve Tatlı (2020) banka yatırımcılarının katılma hesabı seçimlerini etkileyen davranışsal faktörleri inceledikleri çalışmalarında bireylerin (İslami) dindarlık düzeyi ile İslam dinine uygun olmayan uygulamalardan çekilmeleri arasında pozitif şiddetli bir ilişki olduğunu, Yılmaz ve Kaymakçı (2021) finansal okuryazarlık ile finansal davranışlar arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada finansal okuryazarlığın finansal davranışları etkilediğini, Atasever ve Baydur (2021) bireylerin konut yatırım sürecindeki psikolojik davranışlarını analiz ettikleri çalışmada konuta yatırım yapan bireylerin muhafazakârlık tutumuna sahip ve risk konusunda ihtiyatlı oldukları, Moradi vd. (2013) Tahran borsası yatırımcıların kişilik özellikleri ve muhafazakârlık tutumlarını inceledikleri çalışmada kişilik özellikleri ile ihtiyatlık arasında ilişki olduğunu, tespit etmişlerdir.

YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı muhafazakârlığın finansal davranış üzerine etkisini tespit etmektir. Bu amaçla Adıyaman ilinden 302 kamu çalışanına anket uygulanarak veriler elde edilmiştir. Anketler kolayda örneklem yöntemiyle 400 kişiye dağıtılmış, geri dönüş yapan 302 anketle çalışmaya devam edilmiştir. Elde edilen veriler SPSS 25 paket programları kullanılarak analiz edilmiştir.

Muhafazakârlık tutumu, Yıldırım (2007) tarafından geliştirilen genel muhafazakârlık ölçeği kullanılarak ölçülmüştür. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmış, güvenilirlik değerinin (Cronbach Alpha: 0.71) yeterli düzeyde olduğu görülmüştür. Genel muhafazakârlık ölçeği; milli ve dini değerler boyutu, değişime direnç ve geleneksellik boyutu, aile ve yaşlılara değer verme boyutlarından oluşmaktadır. Bu ölçek 3 boyutu oluşturan 13 ifadeden oluşmaktadır. Ölçeği oluşturan ifadeler 5’li Likert ölçeğine göre hazırlanmıştır. (1: Kesinlikle katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum, şeklinde)

Araştırmanın hipotezleri

H₁: Katılımcıların muhafazakârlık düzeyine göre yatırım aracı tercihleri farklılık gösterir.

H₂: Katılımcıların muhafazakarlık düzeyine göre faizli kredi kullanım durumları farklılık gösterir.

H₃: Katılımcıların muhafazakârlık düzeyi yatırım yapma sürecini uzatır.

Demografik Değişkenler

Katılımcıların demografik özelliklerine yönelik frekans dağılımları aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 1: Demografik Faktörlere Ait Frekans ve Yüzdeler Analizler

Demografik Özellikler		Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	91	30,1
	Erkek	211	69,9
Medeni Durum	Bekâr	122	40,4
	Evli	180	59,6
Eğitim Durumu	İlköğretim /Ortaöğretim	53	17,5
	Ön lisans	45	14,9
	Lisans	138	45,7
	Lisansüstü	66	21,9
Çift Maaşlı Eşler	Evet	157	52
	Hayır	145	48
Aylık Gelir	<4500	84	27,8
	4500-6000	54	17,9
	6001-7500	32	10,6
	7500-9000	51	16,9
	>9000	81	26,8
Toplam		302	100

Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde; 302 katılımcının % 30'unun kadın, %70'inin erkek olduğu gözlenmiştir. Katılımcıları % 40'mın bekâr, % 60'mın evli oldukları gözlenmiştir.

Katılımcılar eğitim durumlarına bakıldığında, 302 katılımcının %17'sinin İlköğretim/Ortaöğretim, % 15'inin Ön lisans, % 46'sının Lisans, %22'sinin Lisansüstü eğitim düzeyine sahip oldukları gözlenmiştir.

Katılımcıların eşlerinin çalışıp çalışmadığına göre incelendiğinde, katılımcılardan %52'sinin eşinin çalıştığı, % 48'inin eşinin çalışmadığı gözlenmiştir.

Katılımcıların gelir durumlarına bakıldığında, katılımcıların %28'inin 4500 TL altı, %18'inin 4500-6000 TL arası, %11'inin 6001-7500 TL arası, %17'sinin 7501-9000 TL arası, %27'sinin 9000 TL üzeri maaş aldıkları gözlenmiştir.

Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri

Araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Analiz sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2: Muhafazakârlık Ölçeği Güvenilirlik Analizi

Cronbach's Alpha	N
,821	13

Muhafazakarlık ölçeğinin milli ve dini değerler boyutunun faktörleri güvenilirlik analizine tabi tutulduğunda güvenilirlik düzeyinin yeteri kadar yüksek olduğu gözlenmiştir (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu, & Yıldırım, 2010, s. 125).

Tablo 3: Muhafazakârlık Ölçeği Faktör Yükleri

	1	2
M1	0,791	0,113
M2	-0,082	0,613
M3	0,518	-0,512
M4	0,442	0,412
M5	0,796	0,238
M6	0,578	-0,441
M7	0,555	-0,448
M8	0,375	0,532
M9	0,34	0,604
M10	0,59	-0,288
M11	0,779	0,313
M12	0,704	0,09
M13	0,538	-0,339

Muhafazakârlık ölçeğinin geçerlilik analizi yapılmış. Analiz sonucunda milli ve dini değerler boyutunun oluştuğunu diğer boyutların (gelenekselcilik, aile ve büyüklere saygı boyutları) oluşmadığı gözlenmektedir.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmada geçerlilik ve güvenilirlik analizi neticesinde sadece muhafazakârlık ölçeğinin milli ve dini değerler boyutu oluşmuştur. Araştırmaya katılımcıların milli ve dini değerler ortalamaları arasındaki farkları kıyaslamak üzere T Testi ve ANOVA testleri yapılarak devam edilmiştir. Elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4: Eğitim Durumuna Göre ANOVA Tablosu

		Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Muhafazakârlık	Gruplar arası	64,328	3	21,443	15,152	,000
	Grup içi	421,730	298	1,415		
	Toplam	486,058	301			

Tablo 5: Eğitim Durumuna Göre Çoklu Karşılaştırma Tablosu

(I) Öğrenim Durumu	(J) Öğrenim Durumu	Ortalama Fark (I-J)	Standart Sapma	P	95% Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
İlköğretim /Ortaöğretim	Önlisans	0,0689	0,24114	0,99	-0,5541	0,6919
	Lisans	0,49225	0,19224	0,05	-0,0044	0,9889
	Lisansüstü	1,30560*	0,21942	0	0,7387	1,8725
Önlisans	İlköğretim /Ortaöğretim	-0,0689	0,24114	0,99	-0,6919	0,5541
	Lisans	0,42335	0,20422	0,16	-0,1043	0,951
	Lisansüstü	1,23670*	0,22998	0	0,6425	1,8309
Lisans	İlköğretim /Ortaöğretim	-0,49225	0,19224	0,05	-0,9889	0,0044
	Önlisans	-0,42335	0,20422	0,16	-0,951	0,1043
	Lisansüstü	,81335*	0,17804	0	0,3534	1,2733
Lisansüstü	İlköğretim /Ortaöğretim	-1,30560*	0,21942	0	-1,8725	-0,739
	Önlisans	-1,23670*	0,22998	0	-1,8309	-0,643
	Lisans	-,81335*	0,17804	0	-1,2733	-0,353

* 0.05 güven aralığında

Katılımcıların muhafazakarlık düzeyleri eğitim durumuna göre incelendiğinde, lisansüstü eğitim düzeyindeki katılımcıların milli ve manevi değer düzeyinin diğerlerinden (ilköğretim/ortaöğretim, ön lisans ve lisans) anlamlı bir şekilde düşük olduğu gözlenmiştir. Lisansüstü eğitim düzeyine sahip insanların milli ve manevi değerlere bağlılıklarının düşük olduğu söylenebilir.

Tablo 6: Gelir Düzeyine Göre ANOVA Testi

		Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Muhafazakârlık	Gruplar arası	65,338	4	16,334	11,531	,000
	Grup içi	420,720	297	1,417		
	Toplam	486,058	301			

Tablo 7: Gelir Düzeyine Göre Çoklu Karşılaştırma Tablosu

(I) Gelir_düze yi	(J) Gelir_düze yi	Ortalama Fark (I-J)	Standart Sapma	P	95% Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
<4500	4500-6000	-0,03219	0,2076	1	-0,602	0,5376
	6001-7500	0,52877	0,24725	0,21	-0,15	1,2074
	7500-9000	,68931*	0,21128	0,01	0,1094	1,2692
	>9000	1,08510*	0,18534	0	0,5764	1,5938
4500-6000	<4500	0,03219	0,2076	1	-0,538	0,602
	6001-7500	0,56096	0,26552	0,22	-0,168	1,2897
	7500-9000	,72150*	0,2324	0,02	0,0837	1,3593
	>9000	1,11728*	0,2091	0	0,5434	1,6912
6001-7500	<4500	-0,52877	0,24725	0,21	-1,207	0,1498
	4500-6000	-0,56096	0,26552	0,22	-1,29	0,1678
	7500-9000	0,16054	0,26841	0,98	-0,576	0,8972
	>9000	0,55633	0,24851	0,17	-0,126	1,2384
7500-9000	<4500	-,68931*	0,21128	0,01	-1,269	-0,109
	4500-6000	-,72150*	0,2324	0,02	-1,359	-0,084
	6001-7500	-0,16054	0,26841	0,98	-0,897	0,5761
	>9000	0,39579	0,21275	0,34	-0,188	0,9797
>9000	<4500	-1,08510*	0,18534	0	-1,594	-0,576
	4500-6000	-1,11728*	0,2091	0	-1,691	-0,543
	6001-7500	-0,55633	0,24851	0,17	-1,238	0,1257
	7500-9000	-0,39579	0,21275	0,34	-0,98	0,1881

* 0.05 güven aralığında

Gelir düzeyine göre katılımcılar incelendiğinde, 6000 TL ve altı gelire sahip katılımcıların milli ve dini değer düzeylerinin 7500 TL ve üzeri gelire sahip katılımcılardan anlamlı bir şekilde yüksek olduğu gözlenmiştir.

Gelir düzeyi 7500 TL'yi aşan katılımcıların milli ve dini değer düzeylerinin nispeten düşük olması, insanların refah düzeyinin artmasıyla değerlere bağlılıkları arasında bir ters orantının mevcut olduğunu göstermektedir.

Tablo 8: Yatırım Çeşidine Göre ANOVA Tablosu

		Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Muhafazakârlık	Gruplar arası	60,002	3	20,001	13,989	,000
	Grup içi	426,056	298	1,430		
	Toplam	486,058	301			

Tablo 9: Yatırım Çeşidine Göre Çoklu Karşılaştırma Tablosu

(I) Yatırım Çeşidi	(J) Yatırım Çeşidi	Ortalama Fark (I-J)	Standart Sapma	P	95% Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Menkul Kıymetler	Gayrimenkul	-,45537*	0,17138	0,04	-0,898	-0,013
	Araç	-,67330*	0,19746	0	-1,184	-0,163
	Tahvil/bono/ banka faizi	,83681*	0,24966	0,01	0,1918	1,4818
Gayrimenkul	Menkul kıymetler	,45537*	0,17138	0,04	0,0126	0,8981
	Araç	-0,21793	0,18182	0,63	-0,688	0,2518
	Tahvil/Bono/Banka faizi	1,29218*	0,23748	0	0,6786	1,9057
Araç	Menkul kıymetler	,67330*	0,19746	0	0,1631	1,1835
	Gayrimenkul	0,21793	0,18182	0,63	-0,252	0,6877
	Tahvil/Bono/Banka faizi	1,51011*	0,25694	0	0,8463	2,1739
Tahvil/Bono/ Banka Faizi	Menkul Kıymetler	-,83681*	0,24966	0,01	-1,482	-0,192
	Gayrimenkul	-1,29218*	0,23748	0	-1,906	-0,679
	Araç	-1,51011*	0,25694	0	-2,174	-0,846

* 0.05 güven aralığında

Katılımcıların yatırım araçları incelendiğinde tahvil/bono/banka faizi araçlarına yatırım yapan katılımcıların milli ve dini değer düzeyinin, diğer araçlara (menkul kıymetler, gayri menkuller ve araçlar) yatırım yapan katılımcılardan anlamlı bir şekilde düşük olduğu gözlenmiştir. Tahvil/bono /banka faizi yatırımcılarının milli ve dini değerler düzeyinin nispeten düşük çıkması, milli ve dini değerlere bağlı kişilerin bu yatırım araçlarını tercih etmediklerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo 10: Faiz Kullanımına Göre Fark Testi (T-testi)

(I) Faiz Durumu	(J) Faiz Durumu	Ortalama Fark (I-J)	Standart Sapma	P	95% Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Upper Bound
Evet	Hayır	-,75225*	0,17213	0	-1,1577	-0,3468
	Kesinlikle hayır	-1,23807*	0,1847	0	-1,6731	-0,803

* 0.05 güven aralığında

Katılımcılar faizli kredi kullanma durumlarına göre incelendiğinde; faizli kredi kullanmayan katılımcıların milli ve dini değer düzeyleri, faizli kredi kullanan katılımcılardan anlamlı bir şekilde yüksek olduğu gözlenmiştir. Faizli kredi kullanmayan katılımcıların milli ve dini değer düzeylerinin nispeten yüksek çıkması; insanların milli ve dini değerlerine uymadığı için faizli krediden kaçındıkları şeklinde ifade edilebilir.

Tablo 11: Faiz Kullanımına Göre ANOVA Tablosu

		Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Muhafazakârlık	Gruplar arası	49,744	4	12,436	8,465	,000
	Grup içi	436,313	297	1,469		
	Toplam	486,058	301			

Tablo 12: Faiz Kullanımına Göre Çoklu Karşılaştırma Tablosu

(I) Faiz Kredi	(J) Faiz Kredi	Ortalama Fark (I-J)	Standart Sapma	P	95% Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Faizsiz yöntem tüketirse	Hiçbir koşulda almam	-,66087*	0,19512	0,007	-1,1964	-0,1254
	Alırım	0,38308	0,2025	0,324	-0,1727	0,9389
	Sadece konut için alırım	0,17321	0,27629	0,971	-0,5851	0,9315
	Yalnızca konut ve araç için	0,01642	0,24218	1	-0,6483	0,6811
Hiçbir koşulda almam	Faizsiz yöntem tüketirse	,66087*	0,19512	0,007	0,1254	1,1964
	Alırım	1,04396*	0,18768	0	0,5289	1,5591
	Sadece konut için alırım	,83408*	0,26562	0,016	0,1051	1,5631
	Yalnızca konut ve araç için	,67729*	0,22994	0,028	0,0462	1,3084
Alırım	Faizsiz yöntem tüketirse	-0,38308	0,2025	0,324	-0,9389	0,1727
	Hiçbir koşulda almam	-1,04396*	0,18768	0	-1,5591	-0,5289
	Sadece konut için alırım	-0,20988	0,27109	0,938	-0,9539	0,5342
	Yalnızca konut ve araç için	-0,36667	0,23623	0,529	-1,015	0,2817
Sadece konut için alırım	Faizsiz yöntem tüketirse	-0,17321	0,27629	0,971	-0,9315	0,5851
	Hiçbir koşulda almam	-,83408*	0,26562	0,016	-1,5631	-0,1051
	Alırım	0,20988	0,27109	0,938	-0,5342	0,9539
	Yalnızca konut ve araç için	-0,15679	0,30189	0,985	-0,9854	0,6718
Yalnızca konut ve araç için	Faizsiz yöntem tüketirse	-0,01642	0,24218	1	-0,6811	0,6483
	Hiçbir koşulda almam	-,67729*	0,22994	0,028	-1,3084	-0,0462
	Alırım	0,36667	0,23623	0,529	-0,2817	1,015
	Sadece konut için alırım	0,15679	0,30189	0,985	-0,6718	0,9854

* 0.05 güven aralığında

Katılımcılar faizli kredi kullanma durumlarına göre kıyaslandığında; hiçbir koşulda faizli kredi kullanmayan katılımcıların milli ve dini değer düzeylerinin bazı durumlarda faizli kredi kullanan katılımcılardan anlamlı bir şekilde yüksek olduğu gözlenmiştir. Gruplar arası kıyaslamalar bakıldığında hiçbir koşulda faizli kredi kullanmayan katılımcıların milli ve dini değer düzeyi ile diğer gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu, diğer grupların birbirileriyle olan kıyaslamalarında ise anlamlı farklılığın olmadığı gözlenmiştir. Farklı durumlarda faizli kredi kullanan insanların milli ve dini değer düzeylerinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu durum bir kere de olsa faiz kullanan kişilerle faizi koşulsuz bir şekilde kullanan kişilerin milli ve dini değer düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Sadece hiçbir

koşulda faizli kredi kullanmayan katılımcıların milli ve dini değer düzeyleri ile diğer gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır.

Tablo 13: Yatırım Durumuna Göre ANOVA Tablosu

		Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Muhafazakârlık	Gruplar arası	10,462	2	5,231	3,289	,039
	Grup içi	475,596	299	1,591		
	Toplam	486,058	301			

Tablo 14: Yatırım Durumuna Göre Çoklu Karşılaştırma Tablosu

(I) Fiyat yükselişi	(J) Fiyat yükselişi	Ortalama Fark (I-J)	Standart Sapma	P	95% Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
Hemen yatırım yaparım	Bir süre beklerim	0,06062	0,23887	0,965	-0,502	0,6233
	Bu tip fiyat hareketlerine duyarsız kalırım	0,42234	0,24017	0,185	-0,1434	0,9881
Bir süre beklerim	Hemen yatırım yaparım	-0,06062	0,23887	0,965	-0,6233	0,502
	Bu tip fiyat hareketlerine duyarsız kalırım	0,36173	0,15442	0,052	-0,002	0,7255
Bu tip fiyat hareketlerine duyarsız kalırım	Hemen yatırım yaparım	-0,42234	0,24017	0,185	-0,9881	0,1434
	Bir süre beklerim	-0,36173	0,15442	0,052	-0,7255	0,002

Katılımcılar yatırım yaparken geçen süreye göre incelendiğinde grupların milli ve dini değer düzeyinde anlamlı bir fark olmadığı gözlenmiştir. Yatırım yapmakta geçen süre ile katılımcıların milli ve dini değerleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Elde edilen bulgular neticesinde; H_1 (Katılımcıların muhafazakarlık düzeyine göre yatırım aracı tercihleri farklılık gösterir.) hipotezinin kısmen kabul edildiği, H_2 (Katılımcıların muhafazakarlık düzeyine göre faizli kredi kullanım durumları farklılık gösterir.) hipotezinin kısmen kabul edildiği, H_3 (Katılımcıların muhafazakarlık düzeyi yatırım yapma sürecini uzatır.) hipotezinin ise reddedildiği gözlenmiştir.

SONUÇ

Yapılan bu çalışmada Adıyaman ilindeki kamu çalışanlarının muhafazakarlık tutumunun finansal davranışlarına etkisi incelenmiştir. Bu amaçla Adıyaman ilinden 302 kamu çalışanına anket uygulanarak veriler elde edilmiştir. Anketler kolayda örneklem yöntemiyle 400 kişiye dağıtılmış, çalışmada kullanılmaya uygun bulunan 302 anketle çalışmaya devam edilmiştir. Finans alanı incelendiğinde Türkiye’de muhafazakarlık tutumu üzerine hiç tez yazılmadığı sadece bir makalenin yazılmış olduğu gözlenmiştir. Yapılan bu çalışmanın alandaki bu eksikliği gidererek katkıda bulunacağı söylenebilir.

Araştırmanın bulgularına bakıldığında; katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça milli ve dini değer düzeyinin azaldığı, gelir düzeyi arttıkça yine milli ve dini değer düzeyinin azaldığı gözlenmiştir. Bu bulgu Buser (2015)'in gelir düzeyinin dindarlık üzerindeki etkisini incelediği çalışmada yüksek gelirin bireyin dindarlık davranışlarına olumlu etkisinin olduğunu bulgusuyla uyuşmamaktadır. Fakat bu uyumsuzluğun farklı inançlardan kaynaklandığı Evanjelik toplumunda geçerli olduğunu kaynaklandığı söylenebilir. Eğitim düzeyi yüksek kişilerin millî ve dini değer düzeylerinin nispeten düşük çıkmasının nedeninin bu insanların küresel ve evrensel değerleri incelemesinden, bunun da yerel değerleri nispeten sorgulamalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Tahvil bono ve banka faizini yatırım aracı olarak seçen katılımcıların milli ve dini değerler düzeyi, nispeten düşük çıkmıştır. Buradan milli ve dini değerlere sahip kişilerin ağırlıklı olarak gayri menkule yatırım yaptıkları ve dini değerleriyle pek de uyuşmayan Tahvil bono ve banka faizinden kaçındıkları söylenebilir. Bu bulgunun Atasever ve Baydur (2021) bireylerin konut yatırım sürecindeki psikolojik davranışlarını analiz ettikleri çalışmada konuta yatırım yapan bireylerin muhafazakârlık tutumuna sahip ve risk konusunda ihtiyatlı olduklarıyla uyumlu olduğu görülmektedir.

Çalışmada hiçbir koşulda faizli kredi kullanmayan katılımcıların milli ve dini değerler düzeyi diğer gruplardan anlamlı bir şekilde yüksek çıkmıştır. Çalışmamız sonucunda milli ve dini değerlerin faiz kullanımında belirleyici olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bu bulgunun İşgör ve Tatlı (2020) çalışmasında elde ettikleri dindarlık düzeyi ile İslam dinine uygun olmayan uygulamalardan çekilmeleri arasında pozitif şiddetli bir ilişki olduğu bulgusuyla uyumlu olduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcıların milli ve dini değerler düzeyinin yatırım yaparken bekleme sürelerine göre farklılaşmadığı gözlenmiştir.

Piyasalar günümüzde olabildiğince seküler yapıdadır. Dolayısıyla yatırımcıların bunu göz önüne almaları gereklidir. Yatırım yapılırken dini kuralların göz önüne alınması bireylerin beklentilerini karşılamayabilir. Müslümanların yoğun olarak yaşadığı ülke veya bölgelerde dini kurallara uygun finansal faaliyetler olsa da bunlar yeterli değildir. Dolayısıyla bireylerin yatırım yapacakları piyasaları iyi tanıyıp ona göre yatırım yapmaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Al Ajmi, J., Hussain, H. A., & Al Saleh, N. (2009). Clients of Conventional And Islamic Banks in Bahrain: How They Choose Which Bank to Patronize. *International Journal of Social Economics*, 1086-1112.

- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. (6. Baskı).* . Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Alkaya, A., & Yağlı, İ. (2015). Finansal Okuryazarlık - Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 585-599.
- Atasever, G., & Baydur, C. M. (2021). Muğla Konut Piyasasında Yatırımcı Psikolojisinin Analizi. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 34-51.
- Bayazıt Hayta, A. (2014). Bireysel Yatırımcıların Finansal Risk Algısına Etki Eden Psikolojik Önyargılar. *TSA*, 329-352.
- Benartzi, S., & Thaler, R. (2001). Naïve diversification strategies in defined contribution savings plans. *American Economic Review*, 79-98.
- Buser, T. (2015). The Effect of Income on Religiousness. *American Economic Journal: Applied Economics*, 178-195.
- Callebaut, W. (2007). Herbert Simon's Silent Revolution. *Biological Theory*, 76-86.
- Coşkun, S. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Davranış Ve Tutumlarının Belirlenmesi: Finansal Okuryazarlık Algıları Üzerine Bir Araştırma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2257-2258.
- Çam, A. V., & Barut, A. (2015). FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİ VE DAVRANIŞLARI: GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ ÖNLİSANS ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 63-72.
- Çetiner , M., Ayhan Gökçek, H., & Turp Gölbaşı, B. (2019). Davranışsal Finans Perspektifinden Yatırımcı Davranışları Üzerine Bir İnceleme. *Journal of International Banking Economy and Management Studies*, 1-30.
- Denk, Z., Demir, Ö., & Sezgin, E. E. (2018). Kartlı Ödeme Sistemlerinin Finansal Davranış Ve Tutum Üzerindeki Etkisi: Elazığ-Malatya İli AVM Müşterileri Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 187-202.
- Er, B., & Çetintaş, M. (2018). İşçilerde Finansal Okuryazarlık: Finansal Bilgi, Tutum ve Davranış Eksenli Bir Araştırma. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-dergi*, 61-71.
- Gerrard, P., & Cunningham, J. B. (1997). Islamic Banking: A Study in Singapore. *International Journal of Bank Marketing*, 204-216.
- Gönen, E., & Özmete, E. (2007). Finansal Refah: Finansal Yönetim Sürecinden Duyulan Tatmin, Finansal Davranışlar ile Öz-saygı Arasındaki ilişkinin İncelenmesi. *Aile ve Toplum*, 57-69.

- İşgör, E., & Tatlı, H. (2020). Banka Yatırımcılarının Katılma Hesapları Seçimini Etkileyen Davranışsal Faktörler TRB1 Bölgesi Örneği. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 184-216.
- Karakaya, A., & Karamustafa, O. (2004). Bankalarda Teknoloji Yoğun Finansal Ürünlerin Kullanılmasında Müşteri Özelliklerinin Rolü. *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, 1-6.
- Lee, K., & Ullah, S. (2011). Customers'attitude toward İslâmic banking in Pakistan. *International Journal of Islâmic and Middle Eastern Finance and Management*, 54-68.
- Metawa, S., & Almosawi, M. (1998). Banking Behaviour of Islamic Bank Customers: Perspectives and Implications. *International Journal of Bank Marketing*, 299-313.
- Metwally, M. (1996). Attitudes of Muslims towards Islamic Banks in a Dual-banking System. *American Journal of Islamic Finance*, 11-17.
- Moradi, M., Mashki, M., & Mostafaei, Z. (2013). A Study on Investors' Personality Characteristics and Behavioral Biases: Conservatism Bias and Availability Bias in the Tehran Stock Exchange. *Management Science Letters*, 1191-1196.
- Okumus, H. S. (2005). Interest Free Banking in Turkey: A study of customer satisfaction and selection criteria. *Journal of Economic Cooperation*, 51-58.
- Ritter, J. R. (2003). Behavioral finance. *Pacific-Basin Finance Journal*, 429-437.
- Soma, A. M., Primiana, I., Wiryono, S. K., & Febrian, E. (2017). Religiosity and Islamic Banking Product Decision: Survey on Employees of Pt Telekomunikasi Indonesia. *Etikonomy*, 25-42.
- Şahin, M., & Barış, S. (2017). Finansal Okuryazarlık ve Tasarruf Davranışları: Kamu Çalışanları Üzerine Bir İnceleme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 77-103.
- Ünal, S., & Düger, Y. S. (2015). Akademik Personelin Finansal Gönenç Hâli İle Finansal Davranış Eğilimi Arasındaki İlişkiye Yönelik Ampirik Bir Araştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 213-226.
- Weber, M. (1999). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*. (Z. Gürata, Çev.) Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Wilson, G. (1973). *The Concept of Conservatism*. Londra: Routledge.
- Yıldırım, Z. (2007, Eylül). Religiousness, Conservatism And Their Relationship With Traffic Behaviour. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Yılmaz, H., & Kaymakçı, T. (2021). Finansal Davranışlar ve Finansal Okuryazarlık İlişkisi. *Akademik Hassasiyetler*, 141-164.